

zı konuları yer yer manzum olarak açıklamıştır. Anlattığı şeyler, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin bu husustaki görüşleriyle önemli ölçüde benzerlik arzeder. Bazı konuların ancak sembolik ifadelerle anlatılabileceğini söyleyen müellif, okuyucuya ayrıca *Kuṭbū'l-'acâ'ib ve felekü'l-ğarâ'ib* ile *el-Kehf ve'r-raḳim fi şerhi bismillâhîr-raḥmânirraḥîm* adlı eserlerini tavsiye eder.

Mısır'da birçok defa basılan *el-İnsânü'l-kâmil*'in (Kahire 1293, 1301, 1304, 1316, 1334, 1375, 1383, 1390) henüz ilmî neşri yapılmamıştır. Eseri İshak b. Muhammed b. Abdülkerîm *el-İnsânü'l-kâmil fi etvârî beyânî'l-meşânî* (İÜ Ktp., AY, nr. 3507), Ahmed b. Muhammed el-Kuşâşî *Hâşiye 'ale'l-İnsânî'l-kâmil li-'Abdülkerîm el-Cilî (Keşfü'z-zunûn, I, 389; Hediyyetü'l-'ârifin, I, 161)* ve Ali b. Hicâzî *el-Beyyûmî Şerhu'l-İnsânî'l-kâmil li'l-Cilî (Hediyyetü'l-'ârifin, I, 768)* adıyla Arapça olarak şerhetmiştir. Kitabın ayrıca kısmî şerhleri de vardır. Abdülganî en-Nablusî, Kuşâşî'nin şerhinde dinler ve ibadetleriyle alakalı altmış üçüncü bölümde müellife bir kısım itirazlar yöneltmiş üzerine bu bölümü *el-Keşf ve'l-beyân 'an es-rârî'l-edyan fi'l-İnsânî'l-kâmil ve kâmilî'l-insân* adıyla şerhetmiş (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1689, vr. 109^a-117^b; Hâlet Efendi, nr. 289, vr. 166^b-173^b),

Ahmed b. Muhammed el-Medenî ise 50-54. bölümleri açıklamıştır (Nicholson, s. 77). Ahmed Ensârî'nin *Muvazzâhâtü'l-hâl fi ba'zî mesmu'âtî'd-deccâl* isimli şerhinin adından kısmî bir şerh olduğu anlaşılmaktadır.

el-İnsânü'l-kâmil Türkçe'ye ilk olarak La'lizâde Abdülbâkî tarafından çevrilmiştir (Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr. 167, Yahyâ Tefik, nr. 174, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2302; İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 492). Bu çeviride metindeki manzum kısımlar aynen bırakılmış, bazı muğlak yerler de tercüme edilmemiştir. Selânikli Ali Örfî Efendi ile (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2997; İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 719, 830) Muhammed Said Efendi'nin (Süleymaniye Ktp., Uşşâkî Tekkesi, nr. 4) tercümeleri özet niteliğindedir. "Tecellî-i Ef'âl" adlı bölümün (12. bölüm) kimin tarafından yapıldığı belli olmayan çevirisinin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Reşid Efendi, nr. 480). Abdülaziz Mecdi Tolun'un, eserini ondan fazla nüshasını karşılaştıran önemli tashihlerden sonra yaptığı tercüme İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 127, 1483) yayımlanmıştır (*İnsân-ı Kâmil*, nşr. Selçuk Eraydın - Ekrem Demirli - Abdullah Kartal, İstanbul

1998). Eserin diğer bazı Türkçe tercümeleri de vardır (*İnsân-ı Kâmil*, I, trc. A. Ay-yıldız, İstanbul 1972, II, trc. A. Akçiçek, bas-kı yeri ve tarihi yok; *İnsân-ı Kâmil*, I-II, trc. Abdülkadir Akçiçek, İstanbul 1974; *İnsân-ı Kâmil*, I-II, trc. Seyyid Hüseyin Fevzi Paşa, nşr. Remzi Gökna, İstanbul 1996).

Eseri Fadal Mirân Urduca'ya (*al-İnsân al-Kâmil, Suḫi Printing and Publishing Company, Lahor, ts.*), Titus Burckhardt özetleyip bir inceleme yazısı eklemek suretiyle Fransızca'ya (*De l'Homme universel*, Paris 1975), Angela Culme-Seymour de bu Fransızca tercümeden İngilizce'ye çevirmiştir (*Universal Man*, Great Britain 1995). Eser hakkında Reynold Alleyne Nicholson'un bir inceleme yazısı bulunmaktadır (*Studies in Islamic Mysticism*, s. 77-142).

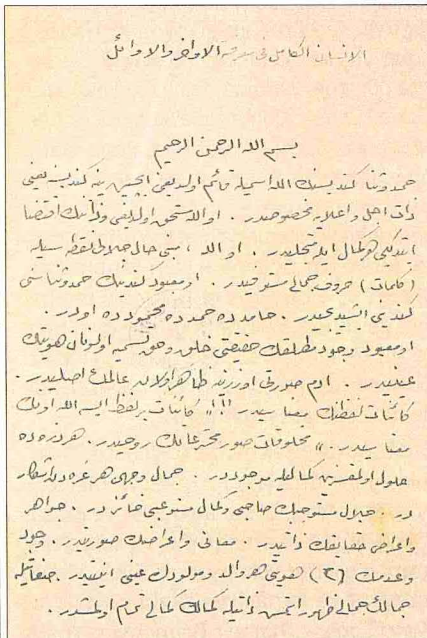
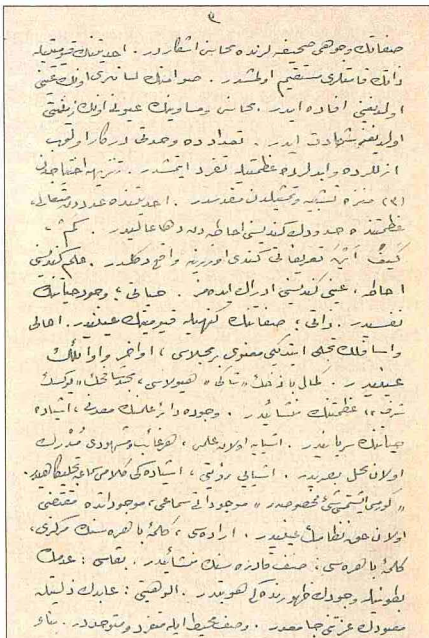
BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkerîm el-Cilî, *el-İnsânü'l-kâmil*, Kahire 1316; a. e. (trc. Abdülaziz Mecdi Tolun), DİA Ktp., nr. 4015, s. 3; *Keşfü'z-zunûn*, I, 181, 389; *Hediyyetü'l-'ârifin*, I, 161, 610, 768; Osman Nuri Ergin, *Balukesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1942, s. 88-92; Brockelmann, *GAL*, II, 264; *Suppl.*, II, 283; R. A. Nicholson, *Studies in Islamic Mysticism*, Cambridge 1980, s. 77-142; *A History of Muslim Philosophy* (ed. M. M. Sharif), Karachi 1983, II, 844-870; Yûsuf Zeydân, *el-Fikrû's-ş-şuḫfî 'inde 'Abdülkerîm el-Cilî*, Beyrut 1988, s. 57-58; Goldziher, "Abdülkerîm", *IA*, I, 90; H. Ritter, "'Abd al-Karîm al-Djilî", *EI²* (Ing.), I, 71; M. Nazif Şahinoğlu, "Abdülkerîm el-Cilî", *DİA*, I, 250.

REŞAT ÖNGÖREN

el-İnsânü'l-kâmil adlı eserin Abdülaziz Mecdi Tolun tarafından yapılan tercümesinin ilk iki sayfası (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 127)

İNSÂNÜ'L-UYÛN

(إنسان العيون)

Nûreddin el-Halebî'nin
(ö. 1044/1635)

es-Sîretü'l-Halebiyye
adıyla da bilinen siyer kitabı
(bk. HALEBÎ, Nûreddin).

INSTITUT FRANÇAIS des ÉTUDES ARABES

Şam'da kurulan
Arap araştırmaları enstitüsü.

1880'de Kahire'de Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün (Institut Français d'Archéologie du Caire) kurulmasından sonra Ortadoğu'da benzeri bir kurumun açılması şarkiyatçılar arasında yaygın kabul görmüştü. I. Dünya Savaşı'nın ardından Suriye'nin Fransız himayesi altına girmesi (1920), bu arzusunun gerçekleşmesi yolunda uygun bir zeminin oluşmasına imkân verdi.

28 Nisan 1922'de Fransa ve Suriye devletlerinin ortak kararıyla Şam'daki Azem Sarayı'nın haremlik kısmında Institut Français d'Archéologie et d'Arts Musulmans adıyla yeni bir enstitü kuruldu. Enstitü idarî ve malî açıdan Şam'daki Fransız yüksek komiserliğine, ilmî çalışmaların yönetim ve kontrolü bakımından Paris Üniversitesi'ne karşı sorumlu idi. İlmî çalışmaları Louis Massignon, William Marçais, Maurice Gaudet - Demombynes, Georges Seraphin Colin ve Adrien Barthélemy gibi şarkiyatçılar tarafından yönlendirilen enstitü, 1927 yılında Fransa Dışişleri Bakanlığı'nda Service des Oeuvres Françaises à l'Etranger'a ve 1935'te Paris Üniversitesi'ne bağlandı. Louis Massignon'un ve enstitünün genel sekreteri Jean Sauvaget'nin teşvikleriyle 1928'de enstitü bünyesinde Arap dili uzmanı yetiştirecek bir bölüm açıldı. Enstitü, yine Louis Massignon'un önerisiyle 1931'de Institut Français de Damas adını aldı ve 1928'de açılan bölüm kapatıldı.

İlk müdürü Eustache de Lorey'in gayretleriyle 1922-1927 yıllarında parlak bir dönem yaşayan enstitü, Robert Montagne'in müdürlüğü sırasında (1930-1938) tam bir üniversite statüye kavuştu Henri Seyrig zamanında da (1938-1941) bu durumunu sürdürdü. 1941'de Henri Laoust'un müdür tayin edilmesiyle Araboloji üzerine ilmî çalışma ve araştırmalar yoğunluk kazandı ve kurumun adı Institut Français des Etudes Arabes de Damas olarak değiştirildi. Enstitü, 1946'da Azem Sarayı'ndan ayrılıp Şam'ın Bağdat bulvarındaki özel binasına taşındı. 1956'daki Süveyş krizi sebebiyle Fransız-Suriye ilişkilerinin bozulması ve Fransızlar'ın Suriye'den ayrılması üzerine öğretim üyeleri Beyrut'a giderek Fransa elçiliğinde çalışmalarını sürdürdüler; 1961'de Şam'a dönerek enstitüyü tekrar faaliyete geçirdiler.

Enstitünün kuruluş amacı Suriye ve Suriye'ye komşu Yakındoğu ülke halklarının dil, din, kültür ve medeniyetleri üzerinde ilmî araştırmalar yapmak ve yayımlamaktır. Bu amaçla Fransa ve Suriye'deki yüksek öğretim kurumlarıyla iş birliği yapan enstitünün ilk dönemlerdeki ilmî faaliyetleri Suriye ve civarındaki tarihî eser ve anıtların tesbiti, envanterlerinin çıkarılması, bu amaçla arkeolojik kazıların gerçekleştirilmesi ve kitâbe yazılarının çözülmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Fransa üniversiteleriyle araştırma merkezlerinde bu enstitüden yetişmiş birçok ilim adamı görev yapmaktadır. Enstitü-

nün dâimî üyeleri Edmond Saussey, Jean Cantineau, Jean Lassus, Jean Lecerf, Jacques Weulersse ve muhabir üyeleri Richard Thoumin, Bernard Vernier, Albert de Boucheman, Pierre Rondot, Jean Gaulmier, Andre Latron, Michel Ecochard, Michard Lescot, Henri Charles, Storm Reich, Arap-İslâm kültür ve medeniyetine dair değerli eserler ortaya koymuşlardır. Jean Sauvaget, Daniel Schulmberger, Muhammed Es'ad Tales, Nikita Elisséeff, Sâmî ed-Dehhân, Dominique Sourdel, G. Troupeau, Dominique Chevallier, Ferîd Akkâm, Abdullah Derviş, Andre Miquel ve Andre Raymond enstitü imkânlarından yararlanmış ünlü şarkiyatçı ve araştırmacılarıdır.

Enstitü, ilk sayısını 1929 yılında çıkardığı *Mélanges de l'Institut français de Damas* adlı dergiyle yayın hayatına başlamış, 1931'de *Bulletin des études orientales* ismini alan derginin 1994'ün ilk yarısında 46. sayısı yayımlanmıştır. Enstitünün neşrettiği ilk eserler ise Jean Sauvaget'nin kaleme aldığı ve 163 parça tarihî toprak eşyanı tanıtlığı *Poteries syro-mésopotamiennes* ile (1932) Richard Thoumin'in *La maison syrienne* (1932) adlı kitaplarıdır.

Enstitüde Suriye ve civarındaki ülkelere tarihî eserlerine, arkeoloji ve İslâm sanatlarına ilişkin yoğun çalışmalar yapılmış, başta Jean Sauvaget olmak üzere Michel Ecochard, Claude le Coeur, Roger Pfister, Muhammed Es'ad Tales, Sâmî ed-Dehhân, Dominique Sourdel ve Janine Sourdel gibi araştırmacılar bölgedeki kitâbeler, anıtlar, camiler, hamamlar, top- rak eşya, halı-kilim ve tekstil konularında telif, tercüme ve edisyon kritik türü kitap ve makaleler yayımlamışlardır. Ayrıca bölgenin tarihine dair Jean Sauvaget, Claude Cahen, Dominique Sourdel, Robert Mantran, Sâmî ed-Dehhân, Jean Gaulmier, Roger le Tourneau ve Henri Laoust çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Arap dili ve edebiyatı alanındaki araştırmalar başta Suriye'nin üç büyük şairi Mütenebbî, Maarrî ve Ebû Firâs el-Hamdânî'nin hayatı ve şiirleri üzerine yoğunlaşmış, ayrıca şiir tenkidi, Arapça'ya geçmiş yabancı kelimeler, binbir gece masalları üzerinde de incelemeler yapılmıştır.

Albert de Boucheman, Richard Thoumin, Henri Charles, Jacques Weulersse, Andrea Latron, bölgenin beşerî ve iktisadî coğrafyası ile etnografya ve sosyolojisi üzerine eserler vermişlerdir. Fıkıh, ahlâk, tasavvuf ve İsmâiliyye akaidine dair M. Henri Laoust, Robert Brunchvig, Yûsuf

el-İş, Abdülkâdir el-Mağribî, Abbas el-Az-zâvî, Ârif Tâmir, M. Vâhid Mirzâ edisyon kritik ve tercüme çalışmaları yapmışlardır. Yılda ortalama on yeni eser yayımlayan enstitünün kütüphanesinde 40.000 ciltten fazla kitap, 950 kadar dergi koleksiyonu bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Contenau, "l'Institut français d'archéologie et d'arts musulmans à Damas", *Syria*, Paris 1924, V, 203-211; *Liste des publications: 1929-1991* (Institut Français de Damas), Damas 1991; R. Avez, *l'Institut français de Damas au palais azem (1922-1946)*, Damas 1993, tür.yer.; "Activité de l'Institut français de Damas", *BEO*, I (1932), s. 217-221; III (1934), s. 199-202; IV (1935), s. 131-134; V (1936), s. 145-147; VI (1937), s. 125-127; IX (1942), s. 163-165; X (1943-44), s. 159-161; R. Blachère, "J. Sauvaget", *JA*, CCXXXIX/1 (1951), s. 1-4; N. Elisséeff, "l'Œuvre scientifique de l'Institut français de Damas (1930-1960)", *BEO*, XVI (1960), s. 101-118; A. Raymond, "Préface", a.e., XXV (1972), s. VII-VIII.

İSMAİL DURMUŞ

İNŞÂ

(الإنشاء)

Nesneleri ilkin yaratmak anlamında bir kelâm terimi (bk. YARATMA).

İNŞÂ

(الإنشاء)

Resmî yazışmaları belirten edebî tür, dil bilimi ve fıkıhta haber karşıtı olarak kullanılan bir ifade kategorisi.

Sözlükte önceleri "ortaya çıkarmak, icat ve ihdas etmek, yaratmak" mânalarına gelen inşâ daha sonra "kurmak, üretmek ve yazmak" gibi anlamlarda da kullanılmış, bu ikinci kullanımdan hareketle "yazmak, yazma sanatı ve kompozisyon" gibi anlamlar kazanarak zaman içerisinde resmî ve özel yazışmaların belirli bir usule göre yapılmasının inceliklerini ve mektup yazma sanatını ifade eden bir terim haline gelmiştir. Bu sanatı konu edinen disipline ilmî'l-inşâ, bu ilmin kurallarına uygun olarak hazırlanmış metinlere münşeât adı verilmiş, resmî yazışmalar ve mektuplardan örnek alınmaya değer görülenler çeşitli mecmualarda derlenerek nakledilmiştir. Bu dar anlamı yanında edebiyatta belli kurallara, belâgat ve feshahat ölçülerine göre söylenmiş veya yazılmış edebî güzellik taşıyan her çeşit söz veya düz yazı da (nesir) inşâ teri-